

Het Maritiem Instituut (Universiteit Gent): een huis met internationale ervaring in zee- en milieurecht

Het Maritiem Instituut: moge recht op zee geschieden

"Juristen kunnen een vis uit het water praten", hoort men wel eens zeggen. Vanuit hun ivoren torens zouden ze de maatschappij van op veilige afstand kneden in hun geëigende, voor de modale burger onbegrijpbare taal. Geef toe: een éénzijdig beeld die de leek nogal eens durft ophangen van academici die zich inlaten met wetgeving en recht. Bij ons bezoek aan het Maritiem Instituut aan de Universiteit van Gent en het schrijven van deze bijdrage, maakten we alvast

Maritiem Instituut

Universiteit Gent
Universiteitstraat 6
B-9000 Gent

Onderzoeksgroep

binnen de Vakgroep Internationaal
publiekrecht (Faculteit Rechten)

Verantwoordelijken

professoren Eddy Somers en Frank Maes

Personeel

2 professoren, 2 postdocs, 5 wetenschappelijke medewerkers (waarvan 3 doctorandi), 2 ATP

Keywords

internationaal zeerecht, internationaal
milieurecht, milieubeleid

URL: <http://www.maritieminstituut.be/>

E-mail: Frank.Maes@rug.ac.be,

Eduard.Somers@rug.ac.be

Tel.: +32/09 264 68 97

Fax: +32/09 264 69 89

kennis met een sprankelend, energiek team dat – naast het schrijven van wetteksten – doorgedreven onderzoek verricht, fungeert als denktank en coördinerend orgaan in de meest uiteenlopende marien georiënteerde projecten en een belangrijke verantwoordelijkheid opneemt inzake opleiding en informatiedoorstroming naar een breder publiek.

Het Maritiem Instituut is als onderzoeksinstituut ingebed in de Vakgroep Internationaal Publiekrecht van de Universiteit Gent. Het wordt gedragen door een multidisciplinaire groep van juristen, politieke en sociale wetenschappers, een bioloog en een industrieel ingenieur. De leiding van het onderzoek berust bij prof. dr. F. Maes. De nationale en internationale samenwerking op het vlak van onderwijs is de verantwoordelijkheid van prof. dr. E. Somers, die tevens algemeen directeur is.

Een multidisciplinaire leerschool voor maritieme wetenschappen en havenbeheer

Binnen het opleidingsaanbod van het Maritiem Instituut springt het multidisciplinaire karakter onmiddellijk in het oog. Zo coördineert dit instituut een Interuniversitaire *Gespecialiseerde aanvullende opleiding (GAS) in de Maritieme Wetenschappen*, die dit jaar gevolgd wordt door 16 personen met een uitgesproken interesse voor de haven-, maritieme en transportwereld en een veelzijdig pakket aan juridische, economische en technische vakken aanbiedt. Op die wijze kan nauwer worden aangesloten bij de noden van de (beroepsactieve) student die zijn maritieme horizons wenst te verbreden, en kan – door een nauwe samenwerking van de universiteiten van Gent en Antwerpen – geput worden uit de dagdagelijkse ervaring van twee belangrijke Europese havens. Het Maritiem Instituut is daarnaast ook betrokken bij verschillende opleidingsprojecten die in samenwerking met andere organisaties en universiteiten worden georganiseerd. In dit kader staat het Maritiem Instituut in voor de coördinatie en de organisatie van de *postacademische opleiding Havenbeheer (PAV)*, die zowel is gericht naar personen die tewerkgesteld zijn in de sector als naar het brede publiek. D.m.v. verschillende modules binnen deze opleiding worden de deelnemers (dit jaar 36) wegwijs gemaakt in de mechanismen

Het Maritiem Instituut werpt zich via tal van opleidingen en cursussen op als een multidisciplinaire leerschool voor maritieme wetenschappen en havenbeheer (MD)

die een havenomgeving sturen. Zowel het algemene internationale en commerciële kader, als een waarier aan ruimtelijke, logistieke, organisatorische, juridische, economische en milieutechnische aspecten komen hierbij aan bod.

Openstaand voor buitenwereld en buitenland

De inhoudelijke input vanuit het Maritiem Instituut kent geen grenzen. Zo werden in de afgelopen jaren opleidingsprojecten ondersteund met universiteiten of instituten uit o.a. Zuid-Afrika, Kenia, Tanzania, Ecuador, Vietnam en Bulgarije. Via diverse projecten wordt gestreefd naar 'capacity-building' in landen in ontwikkeling en naar het opzetten van documentatiecentra en/of gezamenlijk onderzoek in zeerecht, marien beheer of beleid. Dichter bij huis manifesteert het Maritiem Instituut zich ook nadrukkelijk binnen de Internationale Schelde Faculteit (ISF), een grensoverschrijdend netwerk gevestigd te Vlissingen dat samenwerking stimuleert tussen industrie en toonaangevende onderzoeksinstituten en o.a. werkt aan de ontwikkeling van een Europese MSc-opleiding in havenbeheer.

Landen in ontwikkeling hebben nood aan een inhoudelijke input vanuit gereputeerde instellingen als het Maritiem Instituut. Ook in Kenia werd een bijdrage geleverd aan 'capacity-building' van bestaande instituten (hier het Kenya Marine and Fisheries Research Institute -Mombasa) (JS)

Daarnaast organiseert het Maritiem Instituut, op eigen initiatief of in samenwerking met andere instituten of universiteiten, jaarlijks één of meerdere congressen, colloquia of workshops (met jaarlijks een *Maritiem symposium* georganiseerd samen met ISF). De behandelde thema's in elk van die initiatieven getuigen van een brede scope, met aandacht voor de problematiek van o.a. 'Scheepsafvalstoffen en ontvangst-faciliteiten in havens', 'De Wet op de bescherming van het marien milieu en haar uitvoeringsbesluiten', 'Evaluatie van het implementeren van mariene trainingscentra' en heel wat Schelde en/of havengerelateerde onderwerpen.

Het Maritiem Instituut: een onafhankelijke onderzoekseenheid

Als een onafhankelijke onderzoekseenheid adviseert en voert het Maritiem Instituut studies uit in opdracht van zowel gouvernementele als niet-gouvernementele organisaties en private ondernemingen. Het personeel van het instituut is gespecialiseerd in aspecten met betrekking tot internationaal zeerecht, zeerecht, nationaal en internationaal milieurecht, nationaal en internationaal natuurbeschouderrecht, transportrecht en de hieraan gerelateerde beleidsaspecten. Naast het leveren van juridische expertise vergt dit ook heel wat coördinerend vermogen en een gezonde dosis creativiteit. De onderzoeksactiviteiten zijn dan ook sterk beleidsrelevant en zijn gesitueerd in zowel de beleidsvoorbereiding (opstellen van wetgeving) als de

Jaarlijks organiseert het Maritiem Instituut één of meerdere congressen, colloquia of workshops rond diverse thema's. Ook zijn ze veelgevraagde sprekers op tal van andere fora (MD)

beleidsuitvoering (analyse van gevoerde beleid). Enkele van de onderzoeksthema's worden in de hierna volgende kapiteltjes verder toegelicht. Voor een volledig overzicht verwijzen we naar de website: <http://www.maritieminstituut.be>.

Advies ten behoeve van een breed gedragen, Belgisch Noordzeebeleid

(Eddy Somers, Frank Maes, An Cliquet, Gwendoline Gonsaeles, Fanny Douvere, Jan Schrijvers)

Het Maritiem Instituut heeft een jarenlange onderzoekservaring opgebouwd inzake het Belgische Noordzeebeleid. Naar aanleiding van de Tweede Noordzeeverklaring voerden Frank Maes en Eddy Somers in 1990 reeds een onderzoek uit naar het

Belgische Noordzeebeleid, dit in opdracht van de internationale milieuorganisatie Greenpeace. Hierop volgend verdiepte An Cliquet zich – met steun van het Onderzoeksfonds van de Universiteit Gent – in het Belgische beleid inzake verontreiniging van de Noordzee en het Belgische beleid inzake natuurbeschouder op de Noordzee. Een onderzoek dat een vervolg kende en werd uitgebreid in het kader van het federale Impulsprogramma Zeewetenschappen (DWTC, 1992-1996), waarin de diverse gebruiksfuncties in de Belgische Noordzee werden geanalyseerd in hun internationale en nationale juridische context (Maes & Cliquet, 1997: *Internationaal en nationaal recht inzake de bescherming van de Noordzee*, Kluwer, Deurne, 733p). Ook volgde hieruit de aanmaak van een kleurrijke atlas, die de verschillende gebruiksvormen van het Belgisch deel van de Noordzee documenteerden en werd aangemaakt in samenwerking met het Instituut voor Natuurbeschouder en DWTC (Maes, Cliquet, Seys, Meire & Offringa, 2000. *Limited Atlas of the Belgian Part of the North Sea*, DWTC, 31p).

Dit eerste DWTC-project vond van 1998 tot 2002 een vervolg in het **MAREDASM** project ('*Marine Resources Damage Assessment and Sustainable Management of the North Sea*'), waarin een socio-economische analyse werd doorgevoerd van de diverse gebruiksactiviteiten in het Belgisch deel van de Noordzee, met het doel voorstellen te ontwikkelen voor een duurzaam beheer van dit gebied.

Dit onderzoek gebeurde in samenwerking met het Laboratorium voor Milieutoxicologie en Aquatische Ecologie (UG – prof. dr. Colin Janssen), de Beheerseenheid voor het Mathematisch Model van de Noordzee (ir. S. Scory), het Centrum voor Milieurecht (UG – prof. dr. H. Bocken) en ECOLAS N.V., met als

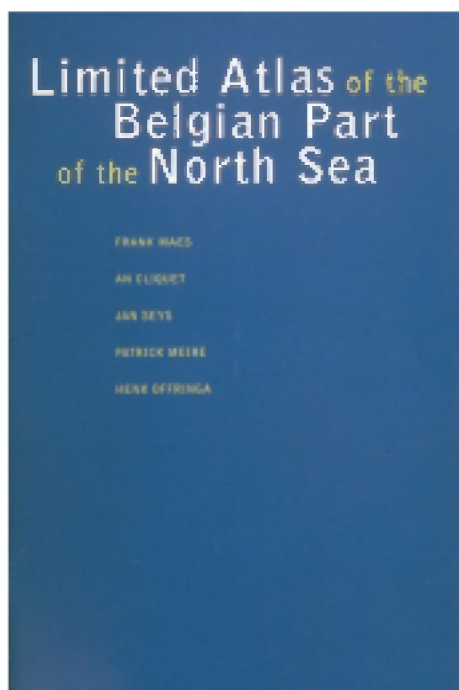

Het Maritiem Instituut bouwde een jarenlange onderzoekservaring op inzake het Belgische Noordzeebeleid, met tal van toonaangevende publicaties als rechtstreeks gevolg (MD)

coördinator Frank Maes en als onderzoekers Gwendoline Gonsaeles en Fanny Douvere.

In wezen omvatte het onderzoek twee hoofdthema's: (1) de socio-economische kosten en baten van milieudegradatie; (2) de risico's op accidentele oliecontaminatie van het mariene milieu, de studie en modellering van ecotoxicologische effecten van specifieke stoffen bij een oliecontaminatie en de internationale en Belgische aansprakelijkheidsregeling in geval ecologische schade dient te worden vergoed. Een leuk facet in dit onderzoek is de peiling naar de bereidheid bij een representatief deel van de Belgische bevolking om te betalen voor ecologische schade op basis van de zogenaamde 'Contingent Valuation Method' (CVM).

In 2002 ging het derde DWTC project van start waarin het Maritiem Instituut participeerde (2002-2006), m.n. **BALANS** (*Balancing Impacts of Human Activities in the Belgian Part of the North Sea*). Bedoeling van dit onderzoek is tot een concept van evenwichtsmodel te komen om de economische, ecologische en sociale aspecten van deze activiteiten (en meer in het bijzonder van zeevisserij en zand- en grindontginning) in te schatten in een context van duurzaam beheer van de Noordzee. Ook dit onderzoek is een multidisciplinair onderzoek, met als partners de sectie Mariene Biologie (UG – prof. dr. M. Vinckx/dr. S. Degraer), het Departement Zeevisserij (ir. H. Polet), het Laboratorium voor Milieutoxicologie en Aquatische Ecologie (UG – prof. dr. Colin Janssen), de Beheerseenheid voor het

Mathematisch Model van de Noordzee (ir. S. Scory) en ECOLAS N.V.. Coördinator is Frank Maes, onderzoekers zijn Fanny Douvere en dr. Jan Schrijvers.

Een duurzaam gebruik van de Noordzee is maar mogelijk indien deze gebruiksfuncties ruimtelijk worden afgewogen tegen elkaar en binnen de ecologische draagkracht van het mariene ecosysteem worden geplaatst. Ruimtelijke planning en structuurplanning zijn gekende instrumenten in het

terrestrische milieu, maar zijn nieuw voor het mariene milieu. Een nieuw multidisciplinair project **GAUFRE** (*Towards a Spatial Structure Plan for Sustainable Management of the Sea*) gefinancierd door DWTC (2003-2004), heeft als doelstelling om een dergelijke ruimtelijke structuurplanning voor het Belgisch deel van de Noordzee op te maken. Coördinator Frank Maes hoopt de klus te klaren met input van de sectie Mariene Biologie (UG – prof. dr. M. Vinckx/dr. S. Degraer), het Renard Centre of Marine Geology (UG – prof. dr. M. De Batist/dr. V. Van Lancker) en ECOLAS N.V.

Inzake beleidsvoorbereiding waren Frank Maes en An Cliquet tevens betrokken bij de totstandkoming van de 'Wet ter bescherming van het mariene milieu' (in 1999 goedgekeurd en kortweg aangeduid als de 'Wet Mariene Milieu'). Deze wet vormt momenteel de basis voor het milieu- en natuurbeleid binnen het Belgische deel van de Noordzee. Tevens werd de Memorie van Toelichting bij de Wet Mariene Milieu geschreven. Frank Maes schreef ook de Memorie van Toelichting bij de Wet betreffende de exclusieve economische zone (EEZ) (1999).

Binnen het project MAREDASM werd een socio-economische analyse uitgevoerd van de diverse gebruikersactiviteiten in het Belgisch deel van de Noordzee. Zo werd o.a. bij een representatief deel van de Belgische bevolking gepolst naar de bereidheid om te betalen voor ecologische schade (MD)

Een duurzaam gebruik van de Noordzee is maar mogelijk indien deze gebruiksfuncties ruimtelijk worden afgewogen tegen elkaar en binnen de ecologische draagkracht van het mariene ecosysteem worden geplaatst (MD)

Scheepsafvalstoffen: meer dan ooit actueel

(Frank Maes, Gwendoline Gonsaeles, Alain Buyse)

De verontreiniging van het mariene milieu door de scheepvaart is zo oud als de scheepvaart zelf. Met name na scheepsrampen schreeuwt de publieke opinie om harde en kordate actie en reglementering. Toch wordt veelal snel duidelijk hoe complex de juridische aspecten wel zijn van deze en andere kwesties gekoppeld aan scheepsafvalstoffen. De problematiek van afgifte van scheepsafval in de Belgische zeehavens, afvalbeheersplannen voor de zeehavens en suggesties voor data-communicatie daaromtrent liggen het Maritiem Instituut dan ook nauw aan het hart. Binnen dit thema werd een multidisciplinair onderzoek gevoerd (**ECOWARE** – *Ecology Cluster for Overall Waste Re-Engineering* – EC Life 98/254) in samenwerking met diverse partners (APEC vzw als coördinator, OVAM, CIR, ARTEMIS International, ERM NV, INDAVER, de havens van Antwerpen, Zeebrugge, Gent en Oostende en hun respectievelijke haven-gemeenschappen). In dit kader verrichtte het Maritiem Instituut een kwantificatie van de te verwachten afvalstromen van zeeschepen in de Belgische zeehavens, in navolging van de Richtlijn Scheepsafvalstoffen (2000/59/EG) (Maes, Gonsaeles & Buyse, 2000, in Teurelincx, Thues & Van Meel (eds), *Ecology Cluster for Overall Waste Re-Engineering. The Innovative Approach*

by the Flemish Seaports, Lannoo, Tielt, 175p). Tevens werd door het Maritiem Instituut de afvalproductie en afvalafgifte in de binnenscheepvaart onderzocht.

Geïntegreerd kustzonebeleid is meer dan een modewoord

(An Cliquet, Frank Maes, Jan Schrijvers, Jesse Lambrecht)

In de huidige bevoegdheidsverdeling binnen de Belgische kustzone zijn diverse spelers actief en dit zowel op federaal, Vlaams en plaatselijk niveau (Provincie West-Vlaanderen en kustgemeenten).

DE IMPLEMENTATIE VAN DE RICHTLIJN SCHEEPSAFVAL IN BELGIË

De problematiek van afgifte van scheepsafval in de Belgische zeehavens, afvalbeheersplannen voor de zeehavens en suggesties voor data-communicatie daaromtrent liggen het Maritiem Instituut nauw aan het hart (MD)

Dit maakt dat er een veelheid is aan wetgeving binnen deze kustzone. Het Maritiem Instituut heeft een inventarisatie gemaakt van de wetgeving die van toepassing is in de kustzone (Cliquet, Lambrecht & Maes, *Juridische inventarisatie van de kustzone in België*, Oostende, AWZ Kust, 2002, 165 p.). Deze studie gebeurde in opdracht van de afdeling Waterwegen Kust (WWK) van de Vlaamse administratie Waterwegen en Zeewezen (AWZ). Deze inventarisatie kan tevens de basis vormen voor het opstellen van een codex voor de kustzone, waarin de meest relevante wetteksten in een geconsolideerde versie worden weergegeven.

De veelheid aan actoren, alsook de recente toegenomen druk van activiteiten in de kustzone vragen om een geïntegreerd beleid (MD)

Met de Europese Waterrichtlijn en de vertaling hiervan in het Vlaamse beleid is ontegensprekelijk een nieuw tijdperk aangebroken in de wijze waarop overheden met watersystemen zullen moeten omgaan (MD)

De veelheid aan actoren, alsook de recente toegenomen druk van activiteiten in de kustzone vragen om een geïntegreerd beleid. Hierdoor immers kan het beleid van de diverse overheden op elkaar worden afgestemd, het sectorale beleid op een duurzame manier geschied en inspraak en participatie van de burger mogelijk worden gemaakt. In opdracht van WWK werd een voorstel gedaan voor een bestuurlijke en juridische verankering van het kustzonebeleid. In een eerste fase van het onderzoek werd door het Maritiem Instituut, in samenwerking met ECOLAS en het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling (CDO) – op grond van een afweging van de diverse opties en een interviewronde van bevoorrechte getuigen – de meest haalbare optie voor een dergelijke bestuurlijke verankering geselecteerd. In een tweede fase van het onderzoek werkte het Maritiem Instituut een ontwerp van samenwerkingsakkoord uit inzake geïntegreerd kustzonebeleid.

Naar een nieuwe toekomst met het integraal waterbeleid

(Frank Maes, Luc Lavrysen, Gwendoline Gonsaeles, Peter De Smedt, Jan Cocquyt)

De uitvoering van de Kaderrichtlijn Water van de Europese Unie noodzaakt een vernieuwende en geïntegreerde wetgeving inzake waterbeleid in Vlaanderen. Immers, met deze belangrijke, nieuwe Europese richtlijn moet werk worden gemaakt van een integrale benadering van het waterbeleid binnen 11 Vlaamse stroomgebiedsdistricten van de Schelde en de Maas. Eén van de strategische projecten van het kabinet Leefmilieu van Minister Dua is het opstellen van een ontwerpdecreet integraal waterbeleid (zie meer hierover in het infoblad 'De Grote Rede', nr. 7). Dit ontwerpdecreet wordt uitgewerkt door onderzoekers van het Maritiem Instituut en het Centrum voor Milieurecht van de UG, in nauwe samenwerking met ambtenaren van de Vlaamse administratie.

Broeikasgassen en emissiehandel of het kopen en verkopen van lucht

(Frank Maes, Jan De Mulder, Peter Wittoeck)

Het Maritiem Instituut is één van de partners in het Steunpunt Milieubeleids-wetenschappen (samen met het Centrum voor milieurecht van de UG, de UA en de KUL). Binnen dit steunpunt wordt door het Maritiem Instituut een studie uitgevoerd naar de mogelijke inzetbaarheid van verhandelbare emissierechten, met bijzondere aandacht voor randvoorwaarden inzake schaalniveau. Met verhandelbare emissierechten wordt bedoeld op het kopen en verkopen van emissiequota's van broeikasgassen (voornamelijk CO₂), één van de mechanismen waarvan landen gebruik kunnen maken om hun emissiereductiedoelstellingen uit het Protocol van Kyoto inzake klimaatverandering te bereiken. Dit project beoogt de inzetbaarheid van verhandelbare emissierechten in het Vlaamse milieurecht te beoordelen, rekening houdende

met de huidige Vlaamse milieuregelgeving en de evoluties in het EG-recht, het internationaal milieurecht en de statenpraktijk inzake de verhandeling van emissierechten.

Natuurbeleid hier en over de grenzen

(An Cliquet)

Het onderzoek inzake natuurbeleid is in de eerste plaats gericht op het natuurbehoud in het mariene en kustzonemilieu (o.a. wetgeving inzake de afbakening van mariene reservaten, aanduiding van Vogel- en Habitatrichtlijngebieden aan de kust, soortenbescherming op zee, de impact van offshore windmolens op het mariene natuurbehoud enz.). De laatste jaren wordt niet alleen het natuurbeleid in zee bestudeerd, maar wordt ook eens verder landinwaarts gekeken. Toch is de link met de kustzone nooit helemaal weg. Zo werd, in het kader van het Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling (VLINA), onderzoek gevoerd naar de juridische en maatschappelijke aspecten bij natuurontwikkeling in Vlaanderen (in samenwerking met de Arteveldehogeschool en het Centrum voor Milieurecht van de UG). Een van de onderzochte gebieden in dit onderzoek was de Uitkerkse polder in Blankenberge-Uitkerke

(zie Grote Rede, nr. 6). Voorts wordt ook meegewerkt aan een project m.b.t. de herziening van het Vlaamse natuurbehoudrecht (met Centrum voor Milieurecht van de UG, 2001-2003). Dit moet leiden tot het opstellen van een voorontwerp van natuuredecreet, waarin de bestaande wetgeving inzake natuur, bos en landschap wordt geïntegreerd tot één geheel. Alhoewel dit niet is beperkt tot het kustmilieu, heeft dit onderzoek uiteraard wel gevolgen voor het natuurbeleid in duinen, stranden, polders en waterrijke gebieden aan de kust.

Oost-Europa

(Frank Maes, Alain Buyse en Jan Cocquyt)

In het kader van het samenwerkingsprogramma tussen Vlaanderen en Letland, voerde het Maritiem Instituut in samenwerking met en onder coördinatie van ECOLAS N.V. onderzoek uit inzake de '*Development of Marine Environmental Protection Regulations for Latvia and Application of Environmental Port Management*' (1998-2000). Momenteel verricht het Maritiem Instituut in dezelfde context onderzoek naar de '*Elaboration and Implementation of a National Chemical Spill Contingency Plan for Latvia*' (2002-2003).

En wat brengt de toekomst?

Het Maritiem Instituut heeft zich voorgenomen verder te werken rond haar twee pijlers, m.n. onderwijs en onderzoek, maar met een grotere klemtoon op de internationale uitstraling. Voor wat onderwijs betreft, wil het een grotere studenten- en docentenmobiliteit teweegbrengen via samenwerkingsverbanden met buitenlandse universiteiten. Inzake het onderzoek streeft het instituut in de toekomst naar het verderzetten van het beleidsrelevant multidisciplinair onderzoek ten behoeve van de bescherming van het mariene milieu en een uitbreiding van juridisch en beleidsgericht onderzoek op het domein van het zoetwater. Dit onderzoek moet de basis bieden voor een inschaling in een ruimer Europees en internationaal onderzoekskader. Uiteraard blijft het MI zijn roots trouw: d.i. juridisch onderzoek, overwegend met de voetjes in het water. Niettemin wordt ook een uitstapje naar de klimaatproblematiek in het vooruitzicht gesteld, om zo nu en dan drogere oorden te kunnen opzoeken. Ook het onderzoek inzake natuurbeleid en draagvlak voor natuurbehoud blijft op de agenda staan.

Het Maritiem Instituut verleende ook zijn medewerking aan een onderzoek inzake draagvlak voor natuurbeleid in de kustpolders (MD)